

Czy wolność gospodarcza przyczynia się do poprawy warunków życiowych kobiet?

Autor: **Michael D. Stroup**

Źródło: cato.org

Tłumaczenie: **Marcin Pasikowski**

Tekst jest częścią raportu [Economic Freedom of the World: 2011 Annual Report](#), opublikowanego przez [Cato Institute](#)

Wprowadzenie

W ciągu ostatnich kilku dekad coraz więcej krajów wprowadza polityczne i gospodarcze instytucje, które wzmacniają wolność gospodarczą. Na przykład wiele krajów Europy Wschodniej po rozpadzie Związku Radzieckiego wprowadziło prorynkowe reformy. Gospodarki tzw. tygrysów azjatyckich w rejonie Pacyfiku także zanotowały duży wzrost. Nawet Chiny eksperymentują dzisiaj z wyodrębnionymi, lokalnymi obszarami wolnego rynku. Rządy w różnym stopniu implementują politykę:

1. Zmniejszania rozmiaru i zakresu rządowej akumulacji zasobów;
2. Ustanawiania i ochrony prawa do własności prywatnej;
3. Oddzielenia swych suwerennych walut od politycznych wpływów;
4. Otwierania swoich gospodarek na rynki międzynarodowe;
5. Zmniejszania zakresu kontroli regulacyjnej nad handlem.

Wolność gospodarcza świata

Te znaczące w skali światowej wydarzenia stały się polem badań dla ekonomistów w tym nowym tysiącleciu. Instytut Frasera opracowuje i publikuje coroczny indeks wolności gospodarczej dla każdego kraju (Gwartney, Hall i Lawson 2010), który pomaga w prowadzeniu analiz porównawczych tego globalnego zjawiska. Indeks *Economic Freedom of the World* (indeks EFW) składa się z różnych wskaźników odzwierciedlających stopień, w jakim każdy kraj implementuje rozwiązania w pięciu wyżej wymienionych kategoriach, które wspierają wolność gospodarczą.

Z wielu badań empirycznych używających indeksu EFW wynika, że wolność gospodarcza kraju jest silnie skorelowana z jego poziomem dobrobytu, inwestycji kapitałowych i tempem wzrostu gospodarczego (Dawson 1998; Gwartney, Holcombe, and Lawson 1999; Gwartney, Lawson, and Holcombe 2006; Hall, Sobel, and Crowley 2010). Inne badania wykazały, że indeks EFW, lub jego części składowe, są dodatnio skorelowane z wieloma niemonetarnymi miarami dobrobytu społecznego, takimi jak utrzymywanie pokojowych stosunków międzynarodowych (Gartzky 2007; Hall and Lawson 2009) oraz różnymi wskaźnikami indywidualnego dobrobytu (Norton 1998, 2003; Stroup 2007).

Można jednak zapytać, czy ten wzrost dobrobytu wygenerował również sprawiedliwy rozdział tych korzyści wewnątrz społeczeństwa. Scully (2002) stwierdził, że wolność gospodarcza jest skorelowana z równiejszym podziałem dochodu w różnych krajach, ale czy wolność gospodarcza przyczynia się do polepszenia warunków życia ludzi przeciętnie gorzej usytuowanych? Czy kobiety potwierdzą na przykład, że funkcjonowanie w gospodarce rynkowej pomaga im w ich staraniach o lepszą jakość życia? Stroup (2008) wykorzystał wybrane miary dobrobytu kobiet z bazy danych wskaźników Banku Światowego w poszukiwaniu dowodów na to, że niektóre aspekty dobrobytu kobiet są dodatnio skorelowane z poziomem wolności gospodarczej w danym kraju.

Dowody wynikające z Indeksu Nierówności Płci (Gender inequality Index — GI) opracowanego przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP)

W tym rozdziale poddajemy analizie empirycznej tezę, że dodatnia zależność pomiędzy wolnością gospodarczą a poziomem życia kobiet da się udowodnić za pomocą Indeksu Nierówności Płci (indeks GI). Indeks ten składa się z różnych miar poziomu życia kobiet i jest tworzony przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations, 2010). Badane są proste zależności pomiędzy tymi miarami poziomu życia kobiet, a wartościami indeksu EFW oraz — za pomocą analizy regresji — ustala się, czy związek pomiędzy wolnością gospodarczą a poziomem życia kobiet utrzymuje się po uwzględnieniu dochodu *per capita* oraz różnic religijnych i etnicznych pomiędzy krajami. Wyniki wskazują, że kobiety mieszkające w krajach implementujących wolność gospodarczą mogą cieszyć się lepszą sytuacją; dowody empiryczne zdają się potwierdzać, że rozwiązania promujące wolność gospodarczą towarzyszą

relatywnie lepszej jakości życia kobiet, przynajmniej według definicji Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju.

W jaki sposób wolność gospodarcza podnosi poziom życia kobiet

Przed analizą danych ktoś mógłby spytać: dlaczego społeczeństwo, które charakteryzuje większa wolność gospodarcza, może być relatywnie bardziej sprzyjające dla dążenia kobiet do lepszego życia? Wszak gospodarki rynkowe są wciąż krytykowane jako bezduszny system instytucji politycznych i gospodarczych, który ignoruje wrodzoną wartość jednostek jako istot ludzkich (Stiglitz 1996; Stiglitz et. al. 2006; Posner 2009). Krytyka ta szczególnie wskazywała na grupy uważane za wykluczone z życia społecznego (Stiglitz 2002), jak np. właśnie kobiety (Gibson-Graham 1996).

Jednak konkurencyjna teoria, głosząca, że wolność gospodarcza jest dla kobiet korzystna, może być ujęta jako prosty przypadek analizy podaży i popytu na cenny kapitał ludzki. Weźmy pod uwagę popyt. Jednostki w społeczeństwie rynkowym uczestniczą w dobrowolnym handlu w ramach wysoce konkurencyjnej gospodarki. W otoczeniu gospodarczym, w którym funkcjonują prawo własności prywatnej oraz zasady prawa, powodzenie jednostki może być osiągnięte tylko poprzez dostarczenie produktu lub usługi o wystarczającej wartości, za którą klient dobrowolnie zapłaci kwotę większą od kosztów jej dostarczenia. Ani zyski będące wynikiem właściwych decyzji gospodarczych, ani straty wynikające ze złych, nie są dzielone przez żadne inne strony wymiany. Oznacza to, że zachęty do poszukiwania i wykorzystywania wzajemnych korzyści z handlu są maksymalizowane, co sprawia, że społeczeństwo jest bardziej świadome, jak ważne mogą być niewykorzystane możliwości (lub wyrażając się językiem ekonomistów: koszty alternatywne) dla dążenia do własnego dobrobytu.

Jednym ze szczególnie widocznych kosztów alternatywnych jest utrata wartości żeńskiego kapitału ludzkiego w kluczowych procesach gospodarczych innowacji, produkcji i dystrybucji w ramach gospodarki narodowej. Popyt na żeński kapitał ludzki będzie mniejszy w społeczeństwie, w którym jednostki ignorowałyby te koszty alternatywne, kierując się uprzedzeniami bądź nietolerancją. Społeczeństwa rynkowe karzą tego typu zachowania, ponieważ biorą pod uwagę wszelkie koszty alternatywne wynikające z ich wyborów. Jednostki bardziej oświecone i tolerancyjne mogą się cieszyć pełnymi zyskami, jakie może przynieść ich bezstronność. To znacznie utrudnia jednostkom w społeczeństwie rynkowym niedoceniać żeńskiego kapitału ludzkiego.

Rozważmy teraz stronę podaży. Jak stwierdzono wyżej, poziom wolności gospodarczej okazał się mocno skorelowany z poziomem dobrobytu i tempem wzrostu gospodarczego. Rodzice w rodzinach bardziej zamożnych mogą sobie pozwolić — w imię bardziej intensywnej edukacji lub kształcenia umiejętności technicznych — na zwolnienie swych dzieci z pracochłonnych i przyziemnych obowiązków domowych. Bardzo prawdopodobne, że w społeczeństwie, w którym kapitał żeński jest wysoce pożądanym, zarówno dzieci płci męskiej, jak i żeńskiej z tych rodzin osiągną wyższy poziom edukacji i wykszolenia. Większa podaż żeńskiego kapitału ludzkiego pomaga pojedynczym kobietom — podobnie jak i całemu społeczeństwu, w którym żyją. Tworzy to bardziej produktywną siłę roboczą z większym potencjałem dla całej gospodarki i równocześnie pomaga kobietom identyfikować i wykorzystywać więcej ekonomicznych możliwości unikania pozostałych w społeczeństwie wysp nietolerancji i bigoterii.

Dlatego wzrost zarówno podaży, jak i popytu na żeński kapitał ludzki może spowodować wzrost zdolności kobiet do osiągnięcia większego dobrobytu, równocześnie polepszając warunki życiowe wszystkich kobiet. W ten naturalny sposób zwiększy się nacisk na mężczyzn w kwestii uznania równoprawnego miejsca kobiet w różnych aspektach życia społecznego, także tych pozaekonomicznych. Jeśli poziom życia kobiet okazałby się skorelowany z poziomem wolności gospodarczej kraju, byłby to dowód, że wszelkie bezduszne instytucje wolnego rynku mogą prawdziwie zjednoczyć szlachetne cele oświeconego i tolerancyjnego społeczeństwa z egoistycznymi celami dążenia do własnego dobrobytu, potwierdzając w ten sposób spostrzeżenie Adama Smitha o tym, jak ludzie współdziałają dobrowolnie na rynku, jak gdyby „prowadzeni przez niewidzialną rękę do osiągnięcia celu, który nie był jego (lub jej) pierwotną intencją”.

Mierzenie poziomu życia kobiet

Skoro istniejące modele teoretyczne są sprzeczne co do wpływu zakresu wolności gospodarczej na poziom życia kobiet, to pytanie, który z nich jest lepszy, wymaga empirycznej analizy. Czy kraje z większą wolnością gospodarczą generalnie odznaczają się lepszymi wynikami, jeśli chodzi o różne sposoby mierzenia ich poziomu życia? Czy na przykład kobiety funkcjonujące w społeczeństwie rynkowym mogą łatwiej osiągnąć lepszą jakość życia? Następująca analiza wielu krajów porównuje wartość indeksu EFW z poziomem różnych niepieniężnych miar poziomu życia kobiet. W swym dorocznym Raporcie

o Rozwoju Społecznym (UNDP, 2010), Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju bada i wylicza relatywny postęp poczyniony przez państwa w rozwoju społecznym na całym świecie. Bada on także odpowiedni wpływ różnych politycznych, gospodarczych i kulturowych zmian na poziom życia kobiet w każdym kraju¹.

Ważnym założycielem Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju był, zmarły już, Mahub ul Haq. Tak jak inni prominentni naukowcy społeczni, tacy jak laureat nagrody Nobla Amartya Sen, ul Haq uważał, że tradycyjne metody pomiaru dobrobytu gospodarczego (takie jak PKB *per capita*) odzwierciedlają tylko wąski aspekt poziomu życia jednostki. Ul Haq pisze: „Podstawowym celem rozwoju jest zwiększenie możliwości wyborów ludzkich (oraz) stworzenia dogodnego środowiska dla ludzi w celu cieszenia się długim, zdrowym i kreatywnym życiem” (UNDP, 2010: <http://hdr.undp.org/en/humandev/>).

Doroczny raport UNDP kwestionuje efektywność rynku w podnoszeniu niemonetarnych aspektów poziomu życia jednostki. Dostarcza jednak użytecznej kompilacji danych miar społeczno-gospodarczych, odzwierciedlających poziom jednostkowego poziomu życia w każdym kraju. UNDP zachęca naukowców społecznych do wykorzystywania tych danych w celu badań różnych globalnych kwestii rozwoju społecznego. Wskaźniki te dotyczą osiągnięć edukacyjnych, poziomu analfabetyzmu, dostępu do służby zdrowia i umieralności oraz różnych danych dotyczących szans gospodarczych i politycznych, takich jak uczestnictwo w rynku pracy i reprezentacja mniejszości w rządzie.

UNDP stworzył także indeks GI², zaprojektowany w celu ukazania stopnia, w jakim poszczególne kraje radzą sobie z podnoszeniem poziomu życia kobiet. Wartość indeksu GI zawiera się między 0 a 1; wyższa wartość wskazuje na większy poziom nierówności płci w społeczeństwie. Indeks GI składa się z pięciu miar, odzwierciedlających poziom osiągnięć kobiet w trzech podstawowych kategoriach poziomu życia³:

1. Zdrowie reprodukcyjne (umieralność przy porodzie i współczynnik dzietności wśród młodocianych);

¹ O ile nie wskazano inaczej, wszystkie miary użyte w analizie pochodzą z raportu UNDP, który zbiera dane krajowe z baz danych takich organizacji, jak UNICEF, Światowa Organizacja Zdrowia oraz innych podobnych międzynarodowych baz danych.

² Nie należy go mylić ze starszym indeksem UNDP, który nazywał się Indeks Rozwoju Płci, i który jest obecnie zastąpiony indeksem GI.

³ Dane UNDP mogą być ściągane za darmo z <http://hdr.undp.org/en/statistics/data/>.

2. Udział w życiu publicznym (reprezentacja kobiet w parlamencie, osiągnięcia edukacyjne);

3. Rynek pracy (udział kobiet w ogóle siły roboczej).

W tym opracowaniu abstrahuje się od tego, czy te pięć wskaźników dokładnie odzwierciedla poziom życia kobiet. Te oraz podobne wskaźniki są szeroko stosowane w badaniach poziomu życia kobiet w literaturze na temat nierówności płci. Indeks GI i jego różne składniki zostały po prostu zbadane, by określić, czy wolność gospodarcza jest skorelowana z tymi wskaźnikami, które UNDP określa jako istotne dla poziomu życia kobiet.

Indeks EFW instytutu Frasera składa się z różnych gospodarczych i politycznych miar, które odzwierciedlają obecność struktur instytucjonalnych w kraju, które rozszerzają wolność gospodarczą. Miary te są zgrupowane w pięć kategorii wymienionych we wstępie powyżej oraz są zagregowane w pojedynczy indeks. Skala indeksu EFW rozpoczyna się od 0 (najmniejsza wolność gospodarcza) do 10 (najwięcej wolności gospodarczej).

Analiza danych

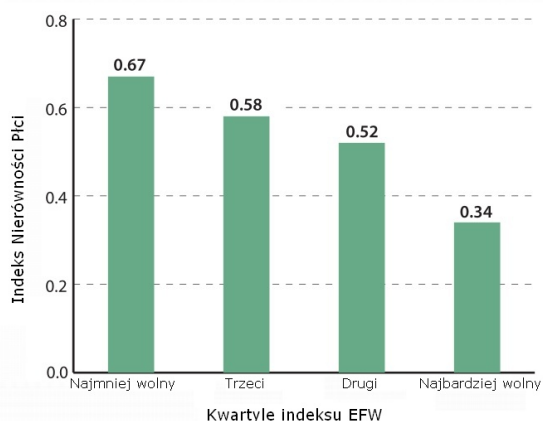
Rys 4.1 pokazuje histogram, który ilustruje związek pomiędzy indeksem GI z raportu z 2010 r. a indeksem EFW. Zakładając, że instytucje wolności gospodarczej potrzebują czasu, by wpłynąć na zmianę dającego się zmierzyć poziomu życia kobiet, wartości indeksu EFW użyte w tych histogramach są średnią pomiędzy 1995 a 2008 rokiem (ostatnie dostępne dane)⁴. Kraje są ułożone w kolejności wartości indeksu wolności gospodarczej — z kwartyłem najmniej wolnych gospodarczo krajów po lewej, a kwartyłem najbardziej wolnych gospodarczo krajów po prawej. Wyższa wartość indeksu GI wskazuje na większą nierówność na niekorzyść kobiet. Tak jak pokazuje to histogram, średnia wartość indeksu GI systematycznie spada w miarę podnoszenia się wolności gospodarczej w kwartyłach. Związek ten potwierdza teorię, że większa wolność gospodarcza przyczynia się do podniesienia poziomu życia kobiet.

Bardziej uważne badanie odpowie również na pytanie, jak silnie skorelowany jest każdy składnik indeksu GI z poziomem indeksu EFW w danym kraju. Podobnie zbudowany histogram na rysunku 4.2 pokazuje, w jaki sposób udział procentowy miejsc zajmowanych przez kobiety w parlamentach

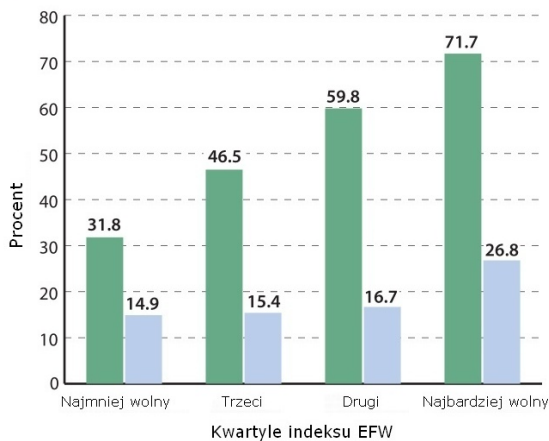
⁴ Próbka ta zawiera dane z wszystkich krajów zawartych w indeksie GI, dla których istnieją dane w indeksie EFW.

narodowych oraz procent dorosłych kobiet ze średnim wykształceniem podwyższają wartości indeksu EFW⁵. Rys. 4.3 pokazuje, w jaki sposób śmiertelność przy porodach (na 100 000 porodów) oraz wskaźnik młodocianych matek na 1 000 kobiet w wieku 15–19 lat⁶ spadają wraz z indeksem EFW. Jednakże rys 4.4 pokazuje, że stopień, w jakim kobiety uczestniczą w rynku pracy, nie wydaje się mieć żadnego znaczącego związku z wartością EFW. Ten ostatni wniosek jest omówiony bardziej szczegółowo poniżej.

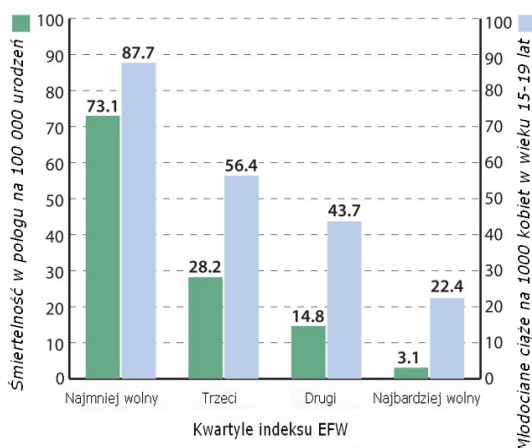
Rys. 4.1: Porównanie indeksu nierówności płci do indeksu EFW (większa wartość oznacza większą nierówność)

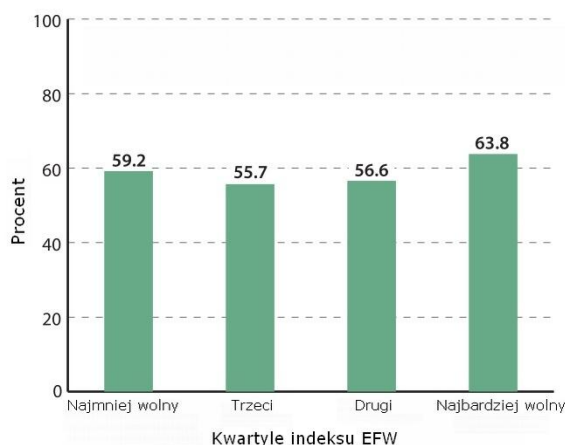
Rys. 4.2 Procent dorosłych kobiet ze średnim wykształceniem (■) i kobiet w parlamentach (■) w porównaniu do indeksu EFW

Rys 4.3: Śmiertelność w porogu oraz odsetek ciąży młodocianych w porównaniu do indeksu EFW

Rys. 4.4: Udział kobiet w rynku pracy (%) w porównaniu do indeksu EFW

Badanie innych możliwych wpływów

⁵ Histogramy używają miary UNDP dla wszystkich dostępnych krajów, które mogą odzwierciedlać dane dla niektórych krajów nie zawartych w indeksie GI

⁶ Patrz UNDP, 2010: noty techniczne

http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_TechNotes_reprint.pdf

dla opisu współczynników, wskaźników HDR i kalkulacji.

Poprzednie badanie empiryczne pokazuje, że wyższe poziomy indeksu EFW są skorelowane z niższym, bardziej korzystnym poziomem czterech z pięciu miar, które tworzą indeks GI, jak również z niższym, bardziej korzystnym poziomem indeksu GI. Ten intrygujący fakt sugeruje, że w krajach o większej wolności gospodarczej kobiety cieszą się zazwyczaj wyższym poziomem życia, przynajmniej tym mierzonym indeksem GI. Jednakże należy być ostrożnym i zanalizować inne możliwe zmiennie, które mogą mieć wpływ na uzyskane wyniki.

Różnice religijne oraz kulturowe w różnych regionach etnicznych na świecie mają wpływ na poziom życia kobiet. Jak twierdzą Blau et al.: „Siły społeczne takie jak religia, ideologia i kultura również wpływają na status kobiet – szczególnie poprzez ich oddziaływanie na rynek pracy” (2006: 377). Kobiety mieszkające w muzułmańskich państwach teokratycznych stoją na przykład w obliczu bardziej restrykcyjnych praw pracowniczych i edukacyjnych od kobiet mieszkających w innych warunkach. Kobiety mieszkające w dawnych koloniach europejskich zdominowanych przez religię katolicką mogą mieć relatywnie mniejszy wpływ na to, ile dzieci będą wychowywać lub w jakim wieku będą chciały mieć dzieci (Bank Światowy, 2000).

Pomocnym byłoby zbadanie tego typu wpływów podczas badania związku pomiędzy wolnością gospodarczą a różnymi miarami poziomu życia kobiet. Analiza regresyjna jest użyteczną procedurą statystyczną, często stosowaną w naukach społecznych w celu uchwycenia takich zewnętrznych wpływów. Wobec tego oddzielna liniowa analiza regresyjna została przeprowadzona dla każdego z pięciu czynników UNDP oraz indeksu nierówności płci jako zmiennych zależnych. Każde równanie wykorzystuje taką samą specyfikację. Zmienna wyjaśniająca użyta w każdej analizie zawiera:

- Indeks EFW, wyrażony jako zmienna wartości indeksu z lat 1995 i 2008;
- Procent populacji muzułmańskiej;
- Procent populacji o wyznaniu katolickim lub prawosławnym;
- Zmienna zero-jedynkowa dla wszystkich regionów geograficznych świata, zdefiniowanych przez ONZ oraz Bank Światowy jako: Ameryka Północna, Ameryka Łacińska, Europa Zachodnia, Środkowy Wschód, Afryka Subsaharyjska, Azja Wschodnia oraz Azja Południowa.

Dodatkowo kobiety w lepiej prosperujących krajach mają większy zakres możliwości indywidualnego awansu niż kobiety w krajach gorzej prosperujących. Jak wspomniano wcześniej, indeks EFW jest wysoce skorelowany z rozwojem gospodarczym w danym kraju. Jeżeli rozwój gospodarczy wpływa pozytywnie na

poziom życia kobiet, oznaczałoby to, że poziom wolności gospodarczej może mieć zarówno bezpośredni, jak i pośredni wpływ na poziom życia kobiet. W celu sprawdzenia tej tezy przeprowadzono kolejne obliczenia, dla każdej z tych sześciu zmiennych zależnych, które zawierają Produkt Krajowy Brutto (PKB) na osobę, wyrażony jako średnia z lat 1995 i 2005, mierzona w tysiącach USD z roku 2000.

Interpretacja wyników

Tabela 4.1 pokazuje statystyczne wyniki dwóch liniowych analiz regresyjnych (zawierające dochód i bez niego) dla każdej z sześciu zmiennych zależnych. W każdym przypadku ta sama liczba krajów została użyta w obu regresjach, aby umożliwić bezpośrednie porównanie rezultatów. Wszystkie kraje zostały zawarte w każdej próbie, dla której dostępne były dane.

Po pierwsze, rozważmy wyniki regresji dla indeksu GI. Współczynnik szacunkowy dla indeksu EFW jest statystycznie istotny dla wytłumaczenia zaobserwowanej wariacji w indeksie GI na tradycyjnym poziomie istotności w wysokości 5% — zarówno w specyfikacji ze zmienną dochodu, jak i bez niej. Średnia wartość indeksu GI w tej próbie 111 krajów wyniosła 0,53. Współczynnik szacunkowy dla zmiennej EFW w specyfikacji bez zmiennej dochodu wyniósł -0,06. Minus wskazuje na to, że wyższe wartości indeksu EFW są powiązane z niższymi wartościami indeksu GI, potwierdzając teorię, że wolność gospodarcza wydaje się mieć pozytywny wpływ na poziom życia kobiet.

Współczynnik szacunkowy dla indeksu EFW wskazuje, że jednopunktowy wzrost indeksu EFW spowodowałby spadek indeksu GI o -0,06. By umieścić wielkość tego korzystnego wpływu w perspektywie, rozważmy histogram umieszczony na rysunku 4.1. Różnica pomiędzy średnią wartości indeksu EFW dla dwóch środkowych kwartyli wyniosła 0,59. Jeśli wzrost indeksu EFW o jedną jednostkę ma spowodować spadek indeksu GI o -0,06, to wzrost o 0,59 wartości indeksu EFW spowoduje spadek indeksu GI o 0,035 (-0,06 pomnożone razy 0,59). Różnica w indeksie GI pomiędzy tymi samymi kwartyłami wyniosła 0,06 (różnica pomiędzy 0,58 a 0,52). Oznacza to, że spodziewana korzyść z obserwowanego wzrostu wartości indeksu EFW pomiędzy tymi dwoma środkowymi kwartyłami może wytłumaczyć około 58% różnicy w indeksie GI pomiędzy tymi samymi kwartyłami (ponieważ 0,035 to 58% z 0,06). Innymi słowy, po analizie potencjalnych różnic etnicznych między regionami oraz różnic religijnych między krajami ponad połowa różnicy pomiędzy wartościami indeksu

GI w tych dwóch kwartylach może być wytłumaczona przez różnicę w średnich poziomach wolności gospodarczej pomiędzy dwiema grupami krajów.

Tab. 4.1: Wpływ wolności gospodarczej na poziom życia kobiet

	Równanie 1a Indeks nierówności płci	Równanie 1b Indeks nierówności płci	Równanie 2a Reprezentacja kobiet w parlamentach (% miejsc)	Równanie 2b Reprezentacja kobiet w parlamentach (% miejsc)
Liczba krajów	111	111	117	117
Główna zmienna zależna	0.53	0.53	18.42	18.42
Indeks EFW	-0.06**	-0.03**	3.96**	2.34*
PKB per capita		-0.01**		0.30**
Procent muzułman	0.14**	0.11**	-6.72*	-5.49
Procent katolików lub prawosł.	0.02	-0.01	-3.59	-2.10
R - kwadrat	0.80	0.84	0.27	0.30
Liczba istotnych regionów**	3	1	0	0

	Równanie 3a Dorose kobiety ze średnim wykształceniem (%)	Równanie 3b Dorose kobiety ze średnim wykształceniem (%)	Równanie 4a Śmiertelność w półgu (na 100 000 ur.)	Równanie 4b Śmiertelność w półgu (na 100 000 ur.)
Liczba krajów	113	113	118	118
Główna zmienna zależna	52.26	52.26	299.71	299.71
Indeks EFW	5.44**	4.88*	-112.80**	-131.41**
PKB per capita		0.09		3.37
Procent muzułman	-27.98**	-27.57**	273.59**	288.03**
Procent katolików lub prawosł.	-10.60	-10.18	49.78	66.41
R - kwadrat	0.61	0.61	0.73	0.73
Liczba istotnych regionów	4	4	1	1

	Równanie 5a Młodociane ciężże (na 1000 kobiet w wieku 15-19 lat)	Równanie 5b Młodociane ciężże (na 1000 kobiet w wieku 15-19 lat)	Równanie 6a Udział kobiet w rynku pracy (%)	Równanie 6b Udział kobiet w rynku pracy (%)
Liczba krajów	119	119	119	119
Główna zmienna zależna	53.25	53.25	58.61	58.61
Indeks EFW	-7.91**	-6.64*	-0.05	-1.83
PKB per capita		-0.22		0.33**
Procent muzułman	22.40**	21.43**	-22.50**	-21.05**
Procent katolików lub prawosł.	6.10	4.99	-9.68**	-8.02**
R do kwadratu	0.73	0.73	0.54	0.56
Liczba istotnych regionów**	2	1	2	1

Uwagi: *oznacza istotność na poziomie 10%, a **oznacza istotność na poziomie 5%

Jednak część z szacowanego wpływu indeksu EFW na indeks GI nie może być bezpośrednio przypisana poziomowi wolności gospodarczej w społeczeństwie. Jest tak, ponieważ zmienna dochodu nie była zawarta w specyfikacji, do której odnieśliśmy się powyżej. Jeśli wolność gospodarcza podnosi poziom życia, który z kolei podnosi poziom życia kobiet, to część z zaobserwowanego wpływu indeksu EFW może być tylko *pośrednio* przypisana wpływowi wolności gospodarczej poprzez swój wpływ na rozwój gospodarczy. W świetle powyższego, tabela 4.1 również pokazuje rezultaty dodania zmiennej dochodu do analizy regresyjnej indeksu GI. Współczynnik szacunkowy dochodu *per capita* okazał się ujemny i istotny, tak jak spodziewano się tego. Podczas gdy wzięcie pod uwagę dochodu w równaniu nie zmniejszyło statycznej istotności indeksu EFW, wielkość współczynnika szacunkowego spadła z -0,06 do -0,02. Oznacza to, że poziom wolności wciąż utrzymuje swój potencjał wpływu na poziom życia kobiet, nawet po uwzględnieniu różnic w rozwoju pomiędzy krajami. Używając prognozy *bezpośredniego* wpływu indeksu EFW, okazuje się, że wolność gospodarcza wciąż tłumaczy niemal 20% zaobserwowanej różnicy w indeksie GI pomiędzy środkowymi dwoma kwartylami w rys. 4.1.

W następnym kroku rozważymy pięć różnych miar poziomu życia kobiet, które tworzą indeks GI. Pośród tych analiz regresyjnych, wyłączając zmienną dochodu, indeks EFW okazał się korzystny dla poziomu życia kobiet oraz statystycznie istotny przy poziomie 5% w czterech z pięciu miar. Tylko udział w zatrudnieniu kobiet nie był istotnie zmieniony przez poziom indeksu EFW (co jest omówione poniżej). Gdy wzięto pod uwagę dochód w tych specyfikacjach, okazało się, że jest on istotny tylko dla dwóch zmiennych (reprezentacja kobiet w parlamencie oraz udział w zatrudnieniu). Indeks EFW pozostał korzystny i istotny na poziomie 5% tylko dla jednej z pięciu zależnych zmiennych (śmiertelność w połogu). Co interesujące, wartość współczynnika wzrosła po wzięciu pod uwagę zmiennej dochodu. Współczynnik szacunkowy EFW dla pozostałych trzech zmiennych zależnych okazał się znaczący tylko na poziomie 10%. W każdym przypadku indeks EFW utrzymał korzystny wpływ, ale wielkość tego wpływu była zmniejszona.

Warto krótko podsumować wpływ różnych zmiennych kontrolnych. Palaez (2009) zbadał indeks EFW dla krajów islamskich i odkrył, że jeśli traktować je jako grupę, kraje te wykazały spadek poziomu wolności gospodarczej w ciągu ostatniej dekady. Nawet po uwzględnieniu poziomu wolności gospodarczej, współczynnik szacunkowy zmiennej procentu populacji muzułmańskiej okazał się

znaczący statystycznie na poziomie 5% dla czternastu z osiemnastu regresji. W każdym z tych przypadków współczynnik szacunkowy powodował zmniejszenie wartości indeksu GI, w każdym z pięciu składników pomiaru poziomu życia kobiet. Współczynnik szacunkowy dla zmiennej procentowego udziału katolików w populacji okazał się znaczący statystycznie tylko dla dwóch z osiemnastu regresji (w obu równaniach uczestnictwa w rynku pracy) i okazał się powodować zmniejszenie w obu przypadkach. Jedna lub więcej zmiennych sztucznych okazało się istotnymi w dziesięciu z dwunastu równań regresji.

Przyglądając się kobiecemu udziałowi w rynku pracy

Dlaczego miara udziału w rynku pracy okazała się jedynym nieskorelowanym składnikiem indeksu GI, gdy porównamy go do średniego poziomu wolności gospodarczej danego kraju? Istnieje wiele możliwych wyjaśnień. Po pierwsze, jedna lub więcej zmiennych wyjaśniających mogły być pominięte w specyfikacji. Jak wyjaśnia Blau et. al: „Czynniki, które wpływają na podaż pracy kobiet, to także relatywna wartość zarobków rynkowych w odniesieniu do czasu spędzanego w pracy na rzecz gospodarstw domowych, które same są silnie uzależnione od wskaźnika dzietności (oraz) od dostępności dóbr oraz usług w sprzedaży” (2003: 377). Wpływ dzietności może zostać odzwierciedlony dzięki zawarciu jako zmiennej wyjaśniającej wskaźnika dzietności UNDP. Zarobki rynkowe można śledzić poprzez poziom kapitału ludzkiego kobiet lub ich osiągnięć naukowych. Dlatego zmienna UNDP wykształcenia średniego może zostać zawarta jako zmienna wyjaśniająca.

Po drugie, badania porównawcze w ekonomii rozwoju wykazały, że różne etapy rozwoju gospodarczego mogą wpłynąć na gotowość kobiet do przyłączenia się do siły roboczej poza swoim domem. Blau et. al. pisze: „Różnice aktywności obu płci na rynku pracy w tych krajach, a bardziej ogólnie w tych regionach, można częściowo wyjaśnić różnymi etapami rozwoju gospodarczego: od rolniczego poprzez przemysłowy do postindustrialnego” (2006: 373). Mammen i Paxson (2000) odkryli na przykład, że udział kobiecej siły roboczej jest zwykle wyższy w słabiej rozwiniętych gospodarkach rolniczych i spada wśród krajów, które przekształciły się w bardziej rozwinięte gospodarki.

Dlatego udział sektorów rolniczego i produkcyjnego w PKB takiego kraju mógłby także być zawarty w specyfikacji, by odzwierciedlić ten wpływ. Procentowa wartość sektorów rolniczego i produkcyjnego dodana do PKB jest obliczana jako średnia dla każdej z nich z lat 1995 i 2005. Obie zmienne są

dostępne w bazach danych wskaźników Światowego Banku Rozwoju (Bank Światowy, 2010: tabela 1) oraz są zawarte jako stosunek rolnictwa do sektora produkcyjnego, aby odzwierciedlić jakikolwiek nieliniarny potencjalny wpływ na udział kobiet w sile roboczej.

Po trzecie, podczas początkowego badania wpływu Indeksu EFW na pięć składników indeksu GI, Indeks EFW był brany pod uwagę w jednej z dwóch form: średni poziom i udział procentowy zmiany w poziomach pomiędzy 1995 i 2008 r. Podczas gdy średni poziom okazał się statystycznie istotny w pięciu komponentach, zmienna procentowej różnicy była istotna rzadko — za wyjątkiem przypadków, w których wyjaśniała stopień udziału kobiet w sile roboczej. W tym przypadku zmiana procentowa indeksu EFW była nieznacznie istotna na poziomie 10%. Wobec tego zmiana indeksu EFW jest użyta w miejsce średniego poziomu, który okazał się statystycznie nieistotny w tym przypadku.

Tabela 4.2 pokazuje wyniki użycia specyfikacji wynikającej z powyższych rozważań w celu wyjaśnienia poziomu miary UNDP udziału kobiet w rynku pracy. Główna wartość udziału kobiet w sile roboczej wynosiła około 58%. Dodatkowo stosunek udziału w sile roboczej kobiet do udziału mężczyzn jest również użyty jako zmienna wyjaśniająca (zmienna dotycząca mężczyzn jest dostępna w tym samym raporcie UNDP). Główna wartość tego stosunku wskazuje, że średnie uczestnictwo kobiet w rynku pracy wynosi tylko 72% uczestnictwa mężczyzn.

Po sprawdzeniu przychodu okazuje się, że zmiana procentowa indeksu EFW jest istotna na poziomie 10% dla równania uczestnictwa w sile roboczej kobiet oraz istotna na poziomie 5% dla równania stosunku uczestnictwa kobiet do mężczyzn. Jednoprocentowy przyrost indeksu EFW powoduje wzrost uczestnictwa kobiet w sile roboczej o 0,13 oraz przyrost stosunku uczestnictwa kobiet do mężczyzn o 0,18. Wiedząc, że średnia zmiana indeksu EFW w próbie wyniosła 14%, możemy stwierdzić, że średni wzrost poziomu wolności gospodarczej w badanych krajach w latach 1995–2008 zwiększył uczestnictwo kobiet w sile roboczej o 1,8% (iloczyn 14 i 0,13), zaś stosunek uczestnictwa kobiet do mężczyzn o 2,5% (iloczyn 14 i 0,18).

Tabela 4.2: Wpływ wolności ekonomicznej na poziom udziału kobiet w rynku pracy

	Równanie 7a Udział kobiet w rynku pracy (%)	Równanie 7b Udział kobiet w rynku pracy (%)	Równanie 8a Stosunek udziału w rynku pracy kobiet do mężczyzn (%)	Równanie 8b Stosunek udziału w rynku pracy kobiet do mężczyzn (%)
Liczba krajów	94	94	94	94
Główna zmienna zależna	57.8	57.8	71.94	71.94
Zmiana procentowa indeksu EFW	0.05	0.13*	0.12**	0.18**
PKB per capita		0.39**		0.30*
Ciąże młodociane	-0.11**	-0.10**	-0.12**	-0.11**
Wyksz. śr. wśród kobiet	-0.10	-0.13**	-0.06	-0.09
Stosunek rolnictwo/produkcja	1.52	1.37	1.60	1.49
Procent muzułman	-20.01**	-19.56**	-26.06**	-25.71**
Procent katolików lub prawosł.	-7.63*	-6.13	-8.31*	-7.13*
R - kwadrat	0.60	0.63	0.69	0.71
Liczba istotnych regionów**	2	1	2	1

* wskazuje na istotność przy poziomie 10%, a ** wskazuje na istotność przy poziomie 5%.

Wnioski

Czy relatywnie bardziej rynkowo zorientowane społeczeństwa mają tendencje do wspierania czy hamowania starań kobiet o lepsze warunki życiowe? Używając danych na temat poziomu życia kobiet pochodzących z Projektu Rozwoju Narodów Zjednoczonych, można stwierdzić, że badania empiryczne niosą za sobą zachęcające wnioski. Kobiety żyjące w krajach o większej wolności gospodarczej cieszą się wyższym poziomem życia.

Ten wniosek jest potwierdzony przez badanie korelacji pomiędzy wartością indeksu EFW a różnymi miarami socjoekonomicznymi indeksu nierówności płci (indeks GI), używanymi przez Projekt Rozwoju Narodów Zjednoczonych. (UNDP, 2010). Indeks ten jest zaprojektowany, by odzwierciedlić stopień postępu, jaki poczynił każdy kraj w promowaniu lepszego poziomu życia kobiet. Jest on utworzony z pięciu komponentów podzielonych na trzy kategorie: zdrowie reprodukcyjne (umieralność podczas porodów oraz płodność w okresie dojrzewania), udział w rządach (reprezentacja kobiet w parlamencie oraz osiągnięcia naukowe) oraz rynek pracy (uczestnictwo kobiet w rynku pracy).

Po pierwsze, badanie prostych histogramów indeksu GI oraz jego składników ze średnim poziomem indeksu EFW pomiędzy 1995 oraz 2008 rokiem pokazało korzystną korelację istniejącą dla wszystkich składników poza uczestnictwem kobiet w rynku pracy. Po drugie, prosta analiza regresyjna

wskazała, że nawet po uwzględnieniu różnic w dochodach pomiędzy krajami, wpływach religijnych oraz regionach geograficznych, poziom wolności gospodarczej wydaje się wywierać korzystny wpływ na indeks GI, jak również na cztery z jego pięciu składników (ponownie wyłączając udział kobiet w rynku pracy). Po trzecie, gdy zamiast poziomu indeksu EFW użyto jego procentowego wzrostu w tym samym okresie, dodając do tego inne stosowne zmienne kontrolne oparte na modelach używanych w literaturze dotyczącej wzrostu gospodarczego, wzrost poziomu indeksu EFW okazywał się skorelowany z polepszeniem się uczestnictwa kobiet w rynku pracy, jak również ulegał polepszeniu stosunek udziału w nim kobiet do mężczyzn.

Gdy weźmiemy na przykład pod uwagę bezpośrednie wpływy (po uwzględnieniu różnic w dochodzie *per capita* między krajami) wolności gospodarczej w danym kraju, jednoprocentowy wzrost średniej wartości indeksu EFW okazał się powiązany ze:

- spadkiem z indeksem nierówności płci UNDP (GI) o 0,03, podczas gdy średnia próbka wyniosła 0,53;
- spadkiem w śmiertelności w połogu o 131 kobiet na 100 000 urodzin, przy średniej 300;
- redukcją ponad sześciu urodzeń na 1000 wśród kobiet w wieku 15–19 lat, podczas gdy średnia próbka wynosi 53;
- wzrostem o niemal pięć punktów procentowych ilości kobiet ze średnim wykształceniem, podczas gdy średnia próbka wynosi 52%;
- wzrostem o dwa punkty procentowe ilości kobiet zasiadających w parlamencie, przy średniej wynoszącej 18%.

Specyfikacje regresywne użyte w tych analizach empirycznych w celu wyjaśnienia wariacji składników indeksu GI mogą być polepszone, używając unikatowych specyfikacji dotyczących każdej poszczególnej miary poziomu życia kobiet. Powyższe analizy empiryczne jasno ilustrują, że wskazane jest bardziej dogłębne badanie najwidoczniej korzystnego powiązania pomiędzy wolnością gospodarczą i poziomem życia kobiet.

Bibliografia:

Blau, Francine, Marianne Ferber, and Anne Winkler (2006). *The Economics of Women, Men and Work*. Fifth Edition. Pearson-Prentice Hall.

Dawson, John (1998). Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence. *Economic Inquiry* 36, 4: 603–19.

Esposito, Alfredo, and Peter Zaleski (1999). Economic Freedom and the Quality of Life. *Constitutional Political Economy* 10: 185–97.

Gartzke, Erik (2007). The Capitalist Peace. *American Journal of Political Science* 51, 1: 166–91.

Gibson-Graham, J.K. (1996). *The End of Capitalism (As We Knew It): A Feminist Critique of Political Economy*. Blackwell.

Gwartney, James, Joshua Hall, and Robert Lawson (2010). *Economic Freedom of the World: 2010 Report*. Fraser Institute.

Gwartney, James, Randall Holcombe, and Robert Lawson (1999). Economic Freedom and the Environment for Growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 155, 4: 1–21.

Gwartney, James, Robert Lawson, and Randall Holcombe (2006). Institutions and the Impact of Investment on Growth. *Kyklos* 59, 2: 255–76.

Hall, Joshua, Russell Sobel, and George Crowley (2010). Institutions, Capital and Growth. *Southern Economic Journal* 77, 2: 385–405.

Norton, Seth (1998). Poverty, Property Rights and Human Well-being: A Cross-national Study. *Cato Journal* 18, 2: 233–45.

Norton, Seth (2003). Economic Institutions and Human Well-Being: A Cross-National Analysis. *Eastern Economic Journal* 29, 1: 23–40.

Palaez, Rolando (2009). Economic Freedom: A Comparative Study. *Journal of Economics and Finance* 33, 3: 246–58.

Posner, Richard (2009). *A Failure of Capitalism: The Crisis of '08 and the Descent into Depression*. Harvard University Press.

Sculy, G.W. (2002). Economic Freedom, Government Policy and the Trade-Off between Equity and Economic Growth. *Public Choice* 113, 1-2: 7–96.

Stiglitz, Joseph (1996). *Whither Socialism?* MIT Press.

Stiglitz, Joseph (2002). Employment, Social Justice and Societal Wellbeing. *International Labor Review* 141: 9–29.

Stiglitz, Joseph, Jose Antonio Ocampo, Shari Spiegel, Ricardo French-Davis, and Deepak Nayyar (2006). *Stability with Growth: Macroeconomics, Liberalization and Development*. Oxford University Press.

Stroup, Michael D. (2007). Economic Freedom, Democracy and the Quality of Life: An Empirical Analysis. *World Development* 35, 1: 52–66.

Stroup, Michael D. (2008). Separating the Influence of Capitalism and Democracy on Women's Well-Being. *Journal of Economic Behavior and Organization* 67, 3-4: 560–72.

United Nations Development Program [UNDP] (2010). *Human Development Report: 2010*. Oxford University Press. Also available on-line at <<http://hdr.undp.org/en>>.

World Bank (2000). *Removing Social Barriers and Building Social Institutions*. In *World Development Report, 2000/2001: Attacking Poverty* (World Bank, 2000): 177–31.

World Bank (2010). *World Development Indicators*. CD-ROM. World Bank.